

УДК 378.222+001.89:355.01

ГАЛИНА РОЗЛУЦЬКА, докторка педагогічних наук, професорка
кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, ДВНЗ
"Ужгородський національний університет", Україна
ORCID ID 0000-0001-9062-5466
grozlutska@ukr.net

ГАЛИНА РУСИН, докторка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри педагогіки початкової освіти,
Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника, Україна
ORCID ID 0000-0001-9601-5466
grusyn@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ МАГІСТЕРСЬКИХ ПРОГРАМ В УМОВАХ ВІЙНИ

GALYNA ROZLUTSKA, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of
the Department of General Pedagogy and higher education
pedagogy Uzhgorod National University, Ukraine
HALYNA RUSYN, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate
Professor of the Department of Pedagogy of Primary Education,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine

ORGANIZATION OF SCIENTIFIC AND RESEARCH ACTIVITIES OF GRADUATES IN MASTER'S PROGRAMS IN THE CONDITIONS OF WAR

Стаття присвячена проблемі організації науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка другого магістерського рівня освіти. На підставі аналізу наукових джерел, власного педагогічного досвіду представлено особливості науково-дослідницької діяльності студентів магістратури в умовах війни. Виявлено нові виклики: руйнування або зміна умов функціонування освітніх закладів-баз дослідження, зменшення кваліфікованих наукових керівників, здатних забезпечити якісне консультування виконання науково-дослідницьких робіт; відсутність звичних умов наукової праці, дистанційні форми збору даних, тощо. Авторами охарактеризовано процеси розвитку пізнавальної творчості магістрів, активізації пошуку нетрадиційних наукових ідей та інше. Викремлено основну вимогу сього-

дення – адаптуватись до нових обставин і розвивати свої компетенції та навички.

Ключові слова: наукова робота, магістр, науково-дослідницька діяльність здобувачів освіти, умови війни.

Summary. The article is devoted to the problem of organization of scientific research activities of students in the field of knowledge 01 Education/Pedagogy of the second Master's level of education in the conditions of war. Based on the analysis of scientific sources and own pedagogical experience is presented the peculiarities of scientific-research activities of Master's students in the conditions of military time. New challenges have been identified: destruction or changing conditions functioning of educational institution-research bases, reduction of qualified scientific supervisors capable of ensuring the quality of consulting on the implementation of scientific and

research works; absence of usual conditions of scientific work, remote forms of data collection, etc.

New challenges prompted the organization of research activities in non-standard conditions, stimulated the development of cognitive creativity of master students, intensified the search for non-standard scientific ideas, enriched experience of research activity in heterogeneous educational teams, perfected the art of interaction in a multicultural environment. The main requirement of today has crystallized – to adapt to new ones time challenges and develop their competencies and skills according to the rapid changes.

Key words: scientific work, Master's degree, scientific-research activities of students, conditions of war.

Мета: виявити і проаналізувати особливості організації науково-дослідницької діяльності здобувачів ос-

віти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка другого магістерського рівня освіти в умовах війни.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Військове вторгнення росії на територію Української держави спричинило негативні наслідки в усіх сферах соціально-економічного життя. Виникли проблеми в галузі освіти, зумовлені масовою руйнацією закладів, вимушеною зміною місця проживання українців. За даними інформаційних ресурсів, на кінець червня 9,9 млн громадян України змушені були виїхати за кордон, 6,3 млн – змінили регіон проживання в межах країни, унаслідок бойових дій частково пошкоджено або зруйновано 2 420 закладів освіти: з них – 34 заклади вищої освіти (ОСНА, 2022). В інтерв'ю Міністр освіти і науки України С. Шкарлет зазначив про втрату значної кількості науково-педагогічних кадрів: на кінець навчального року більш як 23 тис. педагогічних працівників виїхали за кордон (Шкарлет, 2022).

В умовах, які склались, вища освіта функціонує за рахунок академічної мобільності учасників, удосконалення форм дистанційного навчання напрацьованих під час коронавірусної пандемії (COVID), вікових особливостей здобувачів освітніх послуг тощо. Проте серйозним випробуванням стала організація дослідницької діяльності студентів.

Вимоги законів України "Про вищу освіту" (2014, № 1556-VII "Про наукову і науково-технічну діяльність", 2015, № 848-VIII, з уточненнями від 3.09.2020 р. № 848-VIII визначають правове поле виконання кваліфікаційних робіт, як основного виду підсумкової атестації, що включає наукове дослідження, його публічну демонстрацію (захист), наукові публікації за темою дослідження або комбінацію цих форм. В умовах війни стало неможливо здійснювати наукові дослідження на базі закладів освіти, які були заплановані в мирний час.

Аналіз досліджень і публікацій. Розробка проблеми організації наукової роботи складна й багатогранна

- від теоретичних засад А. Кузьмінським, О. Кушнарєнко, С. Омеляненко, О. Савченко, В. Шейко та ін. до аналізу освітньої практики. Колективом науковців Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника М. Оліяр, Г. Русин, І. Червінською (Оліяр, Русин & Червінська, 2014) розроблено методичні засади процесу наукового пізнання студента у процесі виконання НДР відповідно до вимог професіограми спеціаліста в галузі здобувачів освіти галузі знань 01 Освіта/Педагогіка. Професор Ужгородського національного університету В. Староста (Староста, 2021) оприлюднив авторський погляд на структуру педагогічного дослідження як цілісної системи через обґрунтування його мети, об'єкта, предмета, завдань, актуальності, наукової новизни, теоретичного і практичного значення, узагальнення результатів тощо.

У рамках нашого наукового пошуку забезпечує адекватне уявлення про наукові дослідження здобувачів другого рівня вищої освіти аналіз організації функціонування магістратури як особливої педагогічної і науково-освітньої підсистеми вищої школи, проведений В. Павловою (Павлова, 2014).

Автономність і відповідальність освітніх закладів вищої освіти дає можливість науковим керівникам науково-дослідницької роботи здобувачів освіти пропонувати власні підходи до її організації у розрізі виробленої стратегії розвитку освітнього закладу, фокусу освітньої програми, відповідно до якої здійснюється професійна підготовка магістра або освітніх традицій тощо. Однак сьогодні вплив військових викликів на організацію дослідницької діяльності магістрів залишається поза увагою науковців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково-дослідницька діяльність детермінує якість професійного становлення фахівців і реалізується у кваліфікаційній роботі. Кваліфікаційна робота магістра передбачає інтеграцію знань і розв'язання складної спеціалізованої задачі або практичної проблеми освіти в

широких або мультидисциплінарних контекстах за наявності неповної чи обмеженої інформації, з метою розвитку нових знань і процедур. Дослідницька діяльність студентів може реалізовуватись у різних формах, основне залучити здобувача до наукової творчості (Оліяр, Русин & Червінська, 2013, с.1).

Організація магістерського дослідження студентами Ужгородського національного університету регламентується Положенням про дипломні роботи в УжНУ, у якому зазначено: дипломна робота магістра – це виконана науково-дослідницька робота за освітнім ступенем магістра, головною метою і змістом якої є наукові дослідження з новітніх питань теоретичного або прикладного характеру за профілем підготовки. Дипломна робота магістра є самостійним науковим дослідженням студента, що виконується ним на завершальному етапі навчання. Основне завдання дослідницької роботи магістра – продемонструвати рівень освітньо-наукової підготовки, уміння самостійно вести науковий пошук і розв'язувати конкретні наукові завдання (Положення..., 2016).

Слушним вважаємо розуміння сутності магістерської підготовки до науково-дослідницької діяльності В. Павловою (Павлова, 2014, с. 95), котра стверджує, що стриженевим є оволодіння магістрантами сучасними методами розробки наукової проблематики, пошуку, обробки й використання наукової інформації, методами аналізу наукової літератури, трансляції й обміну отриманих знань у науковому співтоваристві, а також у прояві суб'єктності магістранта в навчальній діяльності, дослідницькій діяльності, у процесі комунікації, що характеризується активністю, самостійністю й відповідальністю за обрану особистісну позицію чи ухвалені рішення.

Розглядаючи науку як засіб, науковиця зазначає (Павлова, 2014, с. 96), що пізнання навколишньої дійсності й самопізнання, особистість дослідника в науці відповідно є її складовою частиною. Тому сучасна освіта в університеті покликана орієнтувати науково-дослід-

ницьку діяльність магістрантів на становлення нового типу особистості – людини-дослідника, креативну особистість, здатну перетворити навколишній світ і саму себе в ньому. Магістрантові, як суб'єктові, повинні бути властиві громадянська позиція, ділова активність, критичність індивідуального мислення, внутрішня воля й готовність до багатокomпонентної дослідницької праці. Для дослідника важливо вміти знаходити нове в явищах, виявляти в них приховані зв'язки та закономірності. Для цього необхідні і загальна культура, і професійні вміння, і певний досвід, і спеціальні фахові знання й уміння. Потрібним є, зокрема, уміння спостерігати, аналізувати й узагальнювати явища, виокремлювати основне, уміння за декількома ознаками передбачати розвиток явища, бачити альтернативу очевидному рішенню, поєднувати точний розрахунок з фантазією і здогадкою тощо.

За твердженнями Г. Русин (*Русин, 2020, с. 126*) значна частина магістерських досліджень ОП 013 "Початкова освіта" у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника здійснюється під час проходження педагогічної практики. Студент глибоко вивчає матеріали діяльності освітнього закладу, проводить на цій основі самостійний аналіз освітнього процесу і виявляє додаткові резерви для підвищення ефективності його діяльності. Зібрані під час практики матеріали використовуються для підготовки наукових робіт.

Військові події негативно позначились на проходженні педагогічної практики в початковій школі здобувачів ОП 013 "Початкова освіта" галузі знань 01 Освіта/Педагогіка ДВНЗ "Ужгородський національний університет", яка розпочалася 8 лютого 2022 року відповідно до навчальних планів та повинна була б закінчитись 5 березня 2022 року. У перші дні російського військового вторгнення на територію України більшість населення з північно-центральної частини країни вимушено переселилась у західні області, зокрема Закарпаття, тому більшість

ЗСО І ст. переорієнтували свою діяльність. Тому виконання магістрами досліджень, розпочатих в рамках цього виду педагогічної практики, були призупинені.

Створення за підтримки Вишеградського фонду на базі гуртожитку № 3 ДВНЗ "УжНУ" освітнього простору для внутрішньо переміщених дітей дало можливість магістрам продовжити дослідження (*Угуртожитку... 2022*). Зауважимо, що при зміні бази дослідження довелось внести корективи в завдання через зміну контингенту учасників. Проте маємо й позитивні аспекти: активізувався пошук нетрадиційних наукових ідей, піднявся рівень пізнавальної творчості магістрів. Крім цього, здобувачі другого рівня освіти отримали досвід організації дослідницької діяльності в нетрадиційних умовах, навчилися співпрацювати з дітьми в неоднорідному освітньому колективі, виробили практичні навички взаємодії у полікультурному середовищі.

Підсумковими результатами науково-дослідницької роботи є конкурси на кращу студентську наукову роботу. Основним завданням конкурсу є виявлення кращих науково-дослідницьких робіт, реальних розробок та застосування результатів досліджень у практиці освіти. Ключовим завданням участі стало посилення наукового рівня магістерських, оприлюднення проміжкових або основних результатів магістерського дослідження на наукових форумах різного рівня.

В умовах війни завдяки використанню ІТ-технологій масовим заходом у рамках науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти залишаються наукові конференції, які в деяких вищих навчальних закладах країни проходять у вигляді днів науки. Як показує досвід Г. Русин (*Русин, 2020, с. 128*), значущими виявляються ті конференції, де беруть участь, виступають з доповідями та повідомленнями не лише студенти, але й аспіранти, молоді вчені, викладачі. Спільна робота, наукове співробітництво сприяють посиленню почуття відповідальності в науковому пошуку, розумінню місця та

значення результатів власних досліджень у загальному контексті проблеми, визначають критерії оцінки наукової роботи, завдання на майбутнє. Найбільш цінні роботи публікуються у збірниках студентських наукових доповідей.

Використання інтернет-ресурсів розширює можливості міжвузівської співпраці на наукових форумах. Так, магістри педагогічних спеціальностей УжНУ 26 травня 2022 року долучились до роботи круглого столу "Молодь і освіта в умовах викликів XXI століття", що вможливило наукову комунікацію з представниками української наукової спільноти – Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Мукачівського державного університету, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Рівненського державного гуманітарного університету, Херсонського державного університету та зарубіжними колегами – *Karpacka Panstwowa Uczelnia w Krosnie, Poland; Panstwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chelmie, Poland*.

Війна активізувала використання інтернет-платформ (Moodle, Meet, Google Classroom, Zoom) для проведення традиційних кафедральних наукових семінарів. Підготовку семінару здійснюють так, щоб протягом другого семестру навчання кожен магістр міг виступити на ньому з доповіддю чи повідомленням, присвяченим підсумкам виконаного дослідження або його елементів. Проведення наукового семінару передбачає поглиблене вивчення наукової проблеми в розрізі тематики магістерських досліджень. На семінарах кожен студент виступає з виконаною у співпраці з науковим керівником від кафедри доповіддю за результатами науково-дослідницької роботи, захищає свої висновки і пропозиції. Доповідь рецензують студенти, у її обговоренні беруть участь, як правило, два опоненти з числа учасників семінару. Опоненти попередньо ознайомлюються з

доповіддю, вивчають літературу та при обговоренні дають їй розгорнуту оцінку. В обговоренні доповіді беруть участь усі учасники наукового семінару. Керує студентським науковим семінаром завідувач кафедри або викладач, що активно веде наукові дослідження (Русин, 2020, с. 126).

Отже, труднощі військового часу в організації науково-дослідницької діяльності здобувачів магістерського рівня відкривають нові можливості для вдосконалення та пошуку нового дослідницького інструментарію і методичних рішень. Використання Google-інструментів не тільки розширює коло учасників наукових семінарів, але й допомагає вдало ілюструвати виступи учасників за допомогою цифрових технологій, посилити доказову базу зібраних фактів та явищ, представити різні форми аналізу й інтерпретації отриманих результатів. Однак необхідно розвивати свої ІТ-компетенції, професійні навички володіння цифровими технологіями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Війна посилала виклики, які постали перед українською освітою. Негативно події позначились на організації науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти. Отже, під загрозою виявилась якість виконання кваліфікаційних робіт магістрів дослідницького характеру через ряд негативних чинників, серед них: руйнування або зміна умов функціонування освітніх закладів-баз дослідження, зменшення кваліфікованих наукових керівників, здатних забезпечити кваліфіковане консультування наукової роботи; відсутність звичних умов наукової праці, дистанційні форми збору даних тощо.

Війна спонукала до організації

дослідницької діяльності в нелегких умовах, стимулювала розвиток пізнавальної творчості магістрів, активізувала пошук нетрадиційних наукових ідей, збагатила досвідом дослідницької діяльності в неоднорідних освітніх колективах, удосконалила мистецтво взаємодії у полікультурному середовищі. Відтак у складних умовах викристалізувалась основна вимога сьогодення - адаптуватись до викликів часу й розвивати свої компетенції і навички відповідно до стрімких змін.

Перспективними напрями подальшого дослідження вважаємо вивчення використання ІТ-ресурсів для організації науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти в зарубіжному досвіді.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Оліяр, М. П., Русин, Г. А., Червінська, І. Б. (2013). Основи науково-педагогічних досліджень (модульно-рейтинговий підхід). Івано-Франківськ: НАІР. 214 с.

ОСНА (2022). Узято з <https://data.humdata.org/visualization/ukraine-humanitarian-operations/>

Павлова, В. В. (2014). Из досвіду організації науково-дослідницької діяльності майбутніх магістрів. *Наука і освіта*, 2, 94–97.

Положення про дипломну роботу (дипломний проект). (2016). Узято з <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/11106>

Староста, В. І. (2021). Кваліфікаційна робота магістра: підготовка, оформлення, захист. Ужгород: ДВНЗ "УжНУ". 52 с.

Русин, Г. А. (2020). Етнопедагогіка українців на західноукраїнських землях (1772–1939 рр.). Івано-Франківськ: НАІР. 510 с.

У гуртожитку УжНУ відкрили

кімнату дитячого простору для дошкільнят ВПО. (2022). Узято з <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/open>

Шкарлет, С. (2022). "Я не допущу освітнього мародерства". Узято з https://lb.ua/news/2022/05/04/515617_sergiy_shkarlet_ya_dopushchu.html

REFERENCES

Oliyar, M. P., Rusin, G. A., Chervinska, I. B. (2013). *Osnovi naukovo-pedagogichnih doslidzhen (modulno-reytingoviy pidhid)*. Ivano-Frankivsk: NAIR. 214 s.

OSNA (2022). Uzyato z <https://data.humdata.org/visualization/ukraine-humanitarian-operations/>

Pavlova, V. V. (2014). Iz dosvidu organizatsiyi naukovo-doslidnitskoyi diyalnosti maybutnih magistriv. *Nauka i osvita*, 2, 94–97.

Polozhennya pro diplomnu robotu (diplomniy projekt). (2016). Uzyato z <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/11106>

Starosta, V. I. (2021). *Kvalifikatsiyina robota magistra: pidgotovka, oformlennya, zahist*. Uzhgorod: DVNZ "UzhNU". 52 s.

Rusin, G. A. (2020). *Etnopedagogika ukrayintslv na zahidnoukraYnskih zemlyah (1772–1939 rr.)*. Ivano-Frankivsk: NAIR. 510 s.

U gurtozhitku UzhNU vIdkrili kImnatu dityachogo prostoru dlya doshkIlnyat VPO. (2022). Uzyato z <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/open>

Shkarlet, S. (2022). "Ya ne dopushchu osvItного maroderstva". Uzyato z https://lb.ua/news/2022/05/04/515617_sergiy_shkarlet_ya_dopushchu.html

Стаття надійшла 22.05.2022 р.